

KIRSAL KALKINMADA İLKELER

Kalkınma tüm ülkelerin ortak amacı olup, bundan dolayı da değişik biçimlerde tanımları olan bir kavramdır. Ekonomi Ansiklopedisine göre kalkınma; “bir ülkenin ekonomik, toplumsal, siyasal yapılarının değişerek insan yaşamının maddi ve manevi alanda ilerlemesi ve giderek toplumun refahının artmasıdır”. Kırsal kalkınma tüm ülkelerde, öncelikle üreticilerin (çiftçilerin) ve köylülerin kalkınması olarak algılanmaktadır. Oysa, kırsal kalkınma özünde, belirli bir kırsal alan içinde yaşayan insanların bir bütün olarak tarımsal, ekonomik ve sosyal alanlarda kalkınmalarına ve çevre duyarlılığına yardımcı olacak tüm unsurların harekete geçirilmesine ve bunların optimal düzeyde yer almasına dayanmaktadır.

Ekonominin küreselleşmesi ile artan bölgesel ve ulusal rekabet koşullarında yerel kaynakları etkin biçimde değerlendiren ekonomik kalkınma stratejilerinin önemini ve uygulama ihtiyacını vurgulamaktadır. Bu durum, özellikle bölgesel ve yerel kalkınma felsefesine uygun olarak oluşturulacak kırsal kalkınma çalışmaları için de geçerlidir. Kırsal kalkınma uzmanlarına göre, bu gelişmeler doğrultusunda bölgesel ve küresel ağlarla bağlantı kuran, yerel katılıma ve yerel girişimlere yer verilen uygulamalar etkili ve başarılı olabilir. Bu anlayışla yürütülen kırsal kalkınma çalışmaları, ülkeleri uzun vadede dış yardıma bağımlılıktan kurtararak sürdürülebilir kalkınmaya hizmet edecektir.

Moseley (2003)'e göre “Kırsal kalkınma, insanların yaşam kalitesini ve ekonomik refahını iyileştirme sürecini ifade etmektedir”. Bu süreçte Moseley bazı anahtar kelimelere vurgu yapmıştır. Bu kelimeler şunlardır: Devamlılık (Sustained), Sürdürülebilirlik (Sustainable), Süreç (Process), Ekonomik (Economic), Sosyal (Social), Kültürel (Cultural), Çevresel (Environmental), Düzenlenmiş (Designed), Uzun Dönemli (Longterm), Yaşam koşullarını iyileştiren (Well-being), Bütünsel (Whole), Toplumsal (Community).

Bu anahtar kelimelere ilave olarak Moseley kırsal kalkınma sürecinde göz ardı edilmemesi gereken bazı ilkeleri (prensipleri) ortaya koymuştur. Bu ilkeler aşağıdaki başlıklar altında sıralanabilir.

1. Sürdürülebilirlik: Uzun Vadeli Saygı

Sürdürülebilirlik “Uzun vadeli geleceği erteleme kapasitesi” olarak tanımlanabilir. Aslında 'Sürdürülebilirlik' hedef ise, sürdürülebilir kalkınma bir yolculuktur. Sürdürülebilirlik temel ilke olarak nesiller arası eşitliği de bünyesinde bulundurur. Sınır ötesi sorumluluklar ve ulusal anlamda sürdürülebilirlik maliyetlerinin başarılı olabilmesi ve sürdürülebilirliğin yıpranmaması için bölgesel gelişmenin önemi büyüktür. Çünkü giderek artan bir politik sorun olan yeşilin korunması için ekoturizmin gelişmesi, onun içinde sürdürülebilir bölgesel tarımın ve finansmanının geliştirilmesi gerekmektedir. Eko-turizm için gelecek turistlerin deneyimlerini artırmak için yüzlerce hatta binlerce mil fosil yakıt kullanarak gezmek istemeleri, bölgesel gelişmenin sağlanması anlamında tatmin edici bir çözüm bulmada ikilem oluşturmaktadır.

Bölgesel alanlar, sürdürülebilirliğin takip edilebilmesi için çoğu zaman hayati alanlardır. Bu alanların küresel mücadele için küçük bir gösteri olduğunu düşünen görüşlerin yansira ciddi sebepleri olan kötümser görüşlerde vardır. Sürdürülebilirliği geliştirmek için şu önemli hususlardan bahsedilebilir:

Sosyal, ekonomik ve çevresel faktörleri ayrı ayrı değerlendirmek yerine bir arada tek bir kutu içinde değerlendirmek gerekir. Sürdürülebilirlik; rekabetçi fikirler, karşılıklı güven ve sorumluluk, bölgesel iklim ve özellikleri, aktif katılım ve destek, verimli insan ve sosyal sermaye çıktısı içermelidir.

Bu tarz örnek projelerde; geri dönüşümü özendirmek, fosil yakıt ve enerji kullanımı azaltmak, iletişim ve ulaşımı geliştirmek, kritik alanları ve türleri korumak, sosyal faaliyetleri arttırmak, yerel üretimi desteklemek, yeni yararlı teknolojileri teşvik vb. ana hedefler aranmaktadır.

Bu amaçlara ulaşma yollarından bazıları ise; yerel kişiler tarafından işletilen işletmelere yerel hammadde tedarik edilerek yerelde tüketilmesini sağlamak, sürdürülebilirlik için karar vericileri ikna etmek, yerel malların pazarlanması için ortamlar sağlamak, yerel farkındalık için eğitim programları hazırlamak, kayıt dışı ekonomiyi düzeltmek, yüksek maliyetli enerji kullanımının azaltılması, hizmetlerin ortak sunulmasını sağlayarak maliyetleri azaltmak sayılabilir.

1998 yılında, Dorset Kırsal Toplum Konseyi, Graham Duncan tarafından yazılmış "Sürdürülebilir Köy" adlı sekiz sayfalık broşür yayınlanmıştır. Bu broşürün amacı, köy ve kasabalarda yaşayan insanların sürdürülebilirlik kavramını anlatmak, sürdürülebilir bir yaşam benimsetmek ve yerel topluluk düzeyinde teşvik etmektir. Sürdürülebilirlik açısından iki öneri 'büyük fikirler' in temelini oluşturur: ilki, canlı dünyanın verdiği 'sermaye' değil 'gelir' dir. İkincisi 'girdileri' azaltmak ve 'çıktıları' yeniden kullanmaktır.

Bu mesajlar üçüncü büyük fikri ortaya çıkarmıştır. "Tüm bunları yerelde yapmak!". Sürdürülebilir kalkınma için tüm fikirler dört kategoride toplanabilir:

- Yerelde üretilen organik meyve ve sebzeleri tüketmek pahalı dağıtım ve pazarlama maliyetlerini ödemenizi engellerken yerel istihdamı destekler.
- Tarımsal yetiştirme projelerinde topluluk arazileri, bahçeler ve çiftlikler bulunmaktadır. Tipik olarak, yerel toplum arazi veya meyve bahçesi kiralarını paylaşır, birlikte çalışır, üretir ve satar.
- Yerel üretime sunulan ürünler hakkında tüketicilere yardımcı olmak için tasarlanmış, 'yerel sarı sayfaları için yeşil alternatif' vardır. Kriterleri yerel üretimin ne olduğunu tanımlamak üzere sürekli güncelleme yapılır.
- Yerel üretim pazarları, Kadın Enstitüleri tarafından öncülük edilen ve 1998 yılından bu yana çoğalan, çiftçi pazarlarını desteklemek gerekir. Genellikle yerelde bulunan tüccarlar bir kooperatif çatısı altında toplanmalıdır.

2. Yenilik: Kalıpları Yıkarak

Yenilik, kalkınmanın önemli bir bileşeni olduğundan, yerel halkın sosyal ve ekonomik sorunlarına çözümler bulması açısından önemlidir. Olası algılanan soruna bir tepki olarak yerel halk ve kuruluşlar tarafından geliştirilen geleneksel yöntemlerle ve yeni uygulama çözümleri ile yaşamın yerelde ekonomik anlamda kolaylaştırılması yenilik anlamına gelmektedir.

Sürdürülebilir ve uzun vadeli düşünüldüğünde yenilik toplumun refahını artırmak için tasarlanmış, ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel değişim sürecidir. Kalkınma anlamında alırsak; dağınık konutlar, mezralar, köyler, kasabalar ve düşük nüfus yoğunluğu olan alanlarda yenilik kavramı ayrıca önemlidir. Yani bir şeyleri değiştirmenin ve yeni yöntemlerin benimsenmesini gösteren merkezlerdir. Kırsal kalkınma için geliştirilen, yenilikçi kararlar bölge ekonomilerinin sorunları çözmede birçok farklı sorunlarla doludur.

Günümüzde birçok fon kuruluşunun teşvik desteği verdiği projelerin çoğu yerel çevrede olumlu etkileri olacak kırsal kalkınmanın teşvik edici olması şaşırtıcı değildir. Örneğin, Avrupa Birliği'nin LEADER programı, 'kırsal kalkınmaya yeni bir yön göstermek, yenilikçi, örnek oluşturabilecek ve transfer edilebilir çalışmaları desteklemek' amacıyla tasarlanmıştır.

Başarılı kırsal kalkınma için yararlı yeniliklerin benimsenmesi gerekir. Kolayca görülebilecek, gözlemlenebilir, tutarlı ve kolay uyumlu olanlar umut verici olarak algılanabilir. Yenilikleri erken benimseyenlerin özellikleri ise Rogers ve Ruttan (1996) tarafından; yaptığı işe profesyonel bakan, yenilik ile ilgili kaynaklara erişebilecek deneyim ve merak sahibi, iyi örgün eğitime sahip, mobil yeni fikirlere açık, sosyal, risk ve belirsizlik ile başa çıkabilecek görece yüksek sosyo-ekonomik statüye sahip olmasına bağlanmaktadır.

Yenilikçilik kabulü ile sonuçlanan olayların tipik sıralamasına baktığımızda; bir sorun ya da ihtiyaç tanımlaması, bilgi edinme, tutum oluşturma, benimsemeye karar vermek ve yeniliğin uygulanması olarak sayılabilir. Yeniliğin tipik sonuçlarına baktığımızda ise toplum için net faydalar getirdiğini varsayarak, yenilik yanlısı önyargılara dikkat edilmesi gerekir.

Bugüne kadar yapılan araştırmalarda esnaf, okul yöneticileri, yerel meclis üyeleri, ve küçük iş adamları vb. kırsal tarım dışı anahtar aktörlerin olası değişiklikleri destekleme konusunda davranışlarının beklenen düzeyde olmadığı görülmektedir. Yerel aktörlerin yenilikleri destekleme yeteneklerini artırmak için; örnek gösterme, destekleyici danışmanların olması, yerelde bulunan paydaşların katılımı, erken benimseyenler ile sohbet etme, kanaat önderlerinin bilgilendirmesi, bölgesel ziyaretler, sosyal etkinlikler, başarılı uygulamalara maddi destek, uzman desteği, farkındalık/eğitim programları önerilebilir. Kırsal topluluklara hizmet veren kuruluşların birlikte sinerji oluşturarak ve daha güçlü olması önerilmektedir. Ayrıca yerel kapasitenin inşası için sağlanan fonlar insanlara güven/ beceri kazanılırken, tekrar eden yenilik için bir hazırlık deneyimi kazandırmaktadır.

3. Katma Değer: Ne Varsa Üzerine İnşa Etmek

Kırsal kesimde yaşayan halkın geçim kaynakları genellikle tarım, hayvancılık, balıkçılık gibi katma değeri düşük ekonomik faaliyetlerdir. Kırsal bölgelerde altyapı çalışmalarının da genel olarak yetersiz olduğu göz önüne alındığında, buralarda yaşamın zorlukları daha da belirgin hale gelmektedir. Kırsal alanlarda yaşanan zorluklar, teknoloji kullanımının yaygınlaşması, makineleşme sayesinde tarım sektöründe işgücü fazlalığının ortaya çıkması ve hızlı nüfus artışı gibi nedenlerle, kırsal kalkınmanın sağlanamadığı durumlarda kentlere göç olgusu ortaya çıkmakta; göçün yoğun miktarda ve kısa sürede gerçekleşmesi ise kentsel alanlarda çeşitli kültürel, ekonomik, sosyal ve yapısal sorunların gündeme gelmesine neden olmaktadır. Bu nedenle, kırsal alanda üretim ve kalite artırılmalı, yeni istihdam alanları açılabilmesi, pazarlama için örgütlenme sağlanmalı ve yaratılan katma değerden kırsal alandakilerin daha çok yararlanması sağlanmalıdır.

Örneğin; bir çiftçi kiraz mahsulünü uzaktaki gıda işleme şirketine değil de kirazı “kiraz kanyağına” dönüştürüp satmak için civarda gerekli tesisi kurarak yatırım yapmaya karar verirse, belki çiftçi uzak bir bölgeden çok kendi çiftliğinin yakınına zenginlik üretmek ve istihdam sağlayarak yerel kaynağa değer katar. Eğer ek olarak çiftçi çiftliğin de ya da köy yakınlarında bir market açarsa ve kanyağı toptan fiyatı yerine perakende fiyatından satarsa da meyve ve dağıtım yerlerine küçük bir ek ücret karşılığında rehber turları sunulabilir. Böylelikle çiftçi kaynağına daha fazla değer katmış olur.

Turizmin ekonomik etkileri değerlendirildiğinde; ihracata kıyasla minimum destekle yurtdışından sağladığı döviz geliri, yurt içinde yarattığı katma değer, istihdam gücü ve diğer sektörlere katkıları ile makroekonomik açıdan üstünlükleri olan bir sektör olduğu görülmektedir. Bölgesel dengesizliklerin azaltılması ve nispeten gerice yörelerin yaşam standartlarının belirli bir düzeye yükseltilmesini hedef alan bölgesel kalkınma çabalarında bölge insanının üretken girişimci ve aktif hale getirilmesi bölgede değersiz gibi duran ya da bir proje kapsamında ele alınmadığından dolayı katma değer üretmeyen turistik arz potansiyelinin değerlendirilmesine bağlıdır.

Bir bölgenin potansiyel kaynaklarının sonuna kadar kullanılması için o yerel alanda çok iyi bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. O yerel alandaki potansiyel kaynaklardan faydalanmak için göz önünde bulunması gereken faktörler; konum, fiziksel çevre, kültürel miras, insan sermaye, yerel kurumlar ve sosyal sermaye, dış ilişkilerdir. Neyse ki, yerel farklılıkları savunan bir stratejiyi desteklemeye yardımcı biri çok faktör vardır. İlk olarak, Avrupa'nın kırsal kesimi kendi tarih, kültür, peyzaj, çevre, insan ve fiziksel kaynakları bakımından son derece çeşitlidir. Bu nedenle ürün farklılaştırması için orada kesinlikle bir temel vardır. İkincisi, kırsal, kültürel ve ekoturizm de dahil olmak üzere yerel veya bölgesel kaliteli ürün ve deneyimler tüketici talebini arttırmaktadır. Buna uygun olarak yerleşim yerlerinde tüketilmek zorunda kalmaktadır. Üçüncüsü, internet ve diğer ICT (Information and Communication Technologies) gelişmeler ile küçük üreticiler global müşterilerine kendi ürünlerini pazarlayabilmektedirler. Dördüncüsü, Avrupa emek piyasasının kademeli olarak

serbestleştirilmesi ve “yaşam için iş” beklentilerinin sonunda, örneğin serbest çalışan ile kısmi zamanlı çalışan insanları birleştirerek, yerel ekonomik bir yeniliğe ve bunu başarmanın yollarını bulmaya teşvik etmektedir. Beşincisi, buna bağlı olarak hızla değişen iklim koşullarında esneklik kazanmak için kısmen kendi becerilerinin bir sonucu olan yenilik ve istihdam yaratmada küçük ve orta ölçekli işletmelerin önemi artmaktadır. Sonuncusu, Avrupa, ulusal, bölgesel ve yerel kaynaklardan kırsal girişimci olabilecek teknik sermaye ve diğer destekler artık mevcuttur. Kısaca, yerel kaynaklara değer katmak için yenilik ve girişimin planlanma zamanı gelmiştir.

Kalkınma ajanslarının rolü kırsal kalkınma anlamında önemli ve başarılı bir yeniliktir ve nadiren bir birey çalışmasıdır. Ajansların yapması gereken belli görevleri bulunmaktadır, bunlar;

- Kimlik ve farklılıktan gelen değeri ayırt etmek için bölgenin kimliğinin ve farklılığının oluşturulması ve yerel proje girişimcilerine yardım edilmesi, örneğin sadece yerel firmalar tarafından bir kalite testinden geçip kullanılabilir hale getirerek bir “kalite etiketini” tanıtmak gerekebilir.
- Risk almanın daha kabul edilebilir olması ve başarılı olmak için daha olası hale getirmeyi amaçlayan yeni kolektif yapıların oluşturulması gerekir.
- Dış kaynak araştırması, önerilen ürünler pazarı, olası rekabet, dış yardım kaynakları ve bu çerçevede daha iyi bir kırsal alan konumlanması için pazarlama konsorsiyumunun kurulması ve kendi iş/ürünleriyle genellikle bölgeye teşvik etmekten gerekir.
- Yönetim ve işgücü için uygun eğitim tedariğinin temin edilmesi ya da yarı finansman sağlanması önemlidir.
- Kredi ya da hibe olarak olsun mevcut başlangıç sermayenin bulunması önemlidir.
- Daha genel olarak kalite güvencesi için destekleyici ve vurgulayıcı stratejiler, geleneksel kaynakların etrafına yeni değerler ekleyerek kırsal kalkınma stratejileri üzerine tüm güncel bilgi kaynaklarının inşa ederek, kalite ve farklılığının mal ve hizmetlerini üretmek gerekir.

Coğrafi alanda herhangi bir sektörde faaliyet gösteren ve birbirleriyle girdi-çıkı ilişkisinde bulunan tüm aktörlerin bu yerel alanda yığılmaları, toplam katma değer bu bölgede oluşarak bölgenin refah artışına katkı sağlamalarına yardımcı olur. Bir şey unutulmamalıdır; yerel kaynaklara değer ekleyerek yapılan masraflar sadece o tesislerde istihdam yaratılması değildir, aynı zamanda civarda paranın bir kısmını harcanmasını sağlayarak yerel ekonomi çarpanına büyütülmüş işgücü getirir.

4. Girişimcilik: Risk Üstlenenlere Destek Olmak

Potansiyel iş fırsatlarındaki birçok denetim, yerel kalkınma ajansları tarafından yürütülmeğe de gelişim stratejilerinin yazımı ya da ayrıntılı destek mekanizmalarının yerine konulması görevi birileri tarafından sağlanmaktadır. Gelişim için kaynaklar hazır bekliyor olabilir (boş

bir ahır, uygun işgücü, potansiyel pazar, uygun kredi ve hibeler), ancak kaynakların bir araya getirilmesi ve eylemin gerçekleşmesi için daima bir kıvılcıma ihtiyaç vardır. Yerel gelişimde girişimci yüzler çok önemli bir rolü oynayarak tanınırlar. Yerel ekonomide çeşitli ihtiyaçların sıkıştırılması ve kaynakların kısıtlı olması nedeniyle yapılan işin sektörde kabul edilmeme durumu vardır. Kalkınma ajansları burada tarafların anlaşması için yardım ederek gelecekteki koşulların oluşumu için çaba göstermektedir. Girişimcilerin farklı tanımları olabilir ama bu tanımlarda bazı ortak noktalar vardır.

Bunlar:

- Fırsatları gören ve yakalayan kişidir.
- Yapılan işte sorumluluklarını bilir, işi yönetir ve organize eder.
- Firmanın sahibi ya da yöneticisidir.

Ancak girişimcilik kavramında anahtar kelime risktir. Risk; yatırım sermayesini kaybetme, zamanın boşuna gitmesi, toplumdaki yeri ve statüsünü kaybetmektir. Girişimci risk almanın merkezidir. Neo klasik ekonomi teorileri incelendiğinde girişimci başarısı; işgücü ve yatırım sermayesinin geri dönmesini beklemek değil, risk almadaki girişim etkinliğidir. Girişimcilerin en güzel özelliği kusursuz, mükemmel pazarlama değil; geleneksel yöntemleri yok edici olarak gözükmeleleridir.

Girişimcilerin diğer tipik karakteristikleri;

- Pazardaki fırsat ya da boşlukları görmek
- Başarma arzusu
- Yoğun çalışma kapasitesi
- Sorumluluk sahibi olmak
- Organize etme ve yönetim yeteneği
- Toplam riski yüklenici olmak.

Fakat herkes girişimcilik için gerekli olan bu özelliklerin tamamına sahip değildir. Girişimcilerin sahip olması gereken bu özellikler yerel gelişim programlarıyla yaşam alanlarında insanlara katılmaktadır. Kırsal toplumun düzeltilmesinde geniş ölçüde kabul edilen girişimciliğin teşviki ve girişimcilere yeni firmaların kurulması ve devamında zorlu koşulların üstesinden gelinmesinde yerel gelişim programları yardımcı olur. Bu tür girişimci özellikleri yukarıdaki niteliklerin yer aldığı liste yerel gelişim projelerindedir. Girişimciliğin toplumda yeri ve önemine göre beş hedefi vardır;

- Özellikle toplumsal konularda iş üretmek,
- Yerel olarak (küçük ölçekte) mal ve hizmetlerin sağlanması,
- Yerel bölgelerin üretim kapasitelerinin artırılması,
- Bireyleri güçlendirmek ve çalışma hayatlarını kontrol altına almak,
- Toplumsal dönüşümü sağlayarak ticari ve diğer girişimleri toplumun yararına dönüştürmektir

Kırsal alandaki küçük iş olanakları girişimciler için bir avantaj sağlamaktadır. Bu avantajlar doğrudan arazi ve çevre olabileceği gibi son zamanlarda yeni iş olanakları yaratmaktadır. Örneğin; turizm ve dinlenme, miras yönetimi, enerji ve endüstri materyalleri için mera ve orman arazisinden üretilen tarımsal ürünlerin işlenmesi.

Kırsal alanda yaşayan insanların yoğunluğunun az olması buna bağlı olarak girişimciler için bazı problemleri de beraberinde getirmektedir. Kırsal alanda kalifiye eleman seçimi, kalabalık yerleşim alanlarına göre sınırlı kalmaktadır. Kırsal alandaki pazarlamalarda modern pazarlama teknolojilerinin kullanılmaması açık bir dezavantaj olarak görülmektedir.

5. Topluluk İlkesi: Ait Olma Duygusu

İngilizce'deki 'community' kelimesi, Türkçe'de çoğu araştırmalarda 'toplum' olarak çevrilmiştir. Fakat doğrusunun 'Topluluk' olduğu savunulmaktadır. Ancak Topluluk kavramı Toplum kavramı kadar yaygınlaşmamıştır. 'Topluluk' kavramının teşviği, daha genel olarak sosyal politika gerçeği, kırsal kalkınma programlarının önemli bir özelliği haline gelmiştir. Bunun üç nedeni vardır; ilki, topluluk birçok insanın isteği ile olan tüketim malı olarak değerlendirilir gerçek bir toplumu böyle algırlarlar. İkincisi, topluluk bir kaynak olarak değerlendirilir onu geliştirmek ve faydalanmak için birçok kurumların çabasına ihtiyaç vardır ve üçüncüsü de özellikle risk altındaki çeşitli nedenler içindir. Bütün yorumcular topluluk teriminin sadece insanların bir araya gelmesiyle uygulanamayacağı görüşündeler. Daha ziyade insan topluluklarında ortak bir şeyler paylaşılmalı böyle bir şeyleri paylaşma bilinci olursa daha da bir etkileşim içerisinde olabilirler. Paylaşma bilinci ve etkileşim kavramları çoğu tanımların kilit noktasıdır. Toplum kalkınması, küçük toplulukların içinde buldukları ekonomik sosyal ve kültürel koşulların iyileştirmek amacıyla giriştikleri çabaların, devletin bu konudaki çabalarıyla birleştirilmesi, bu toplumların ulusun bütünüyle kaynaştırılması, ulusal kalkınma çabalarına katkıların sağlanması süreci olarak tanımlanabilir. Küçük yerel birimlerin hızla ve dengeli, sürdürülebilir şekilde kalkınması hem yerel hem yönetim birliklerinde hem de toplulukların kalkınmasında ana amaçtır.

Kırsal kalkınma kapsamı içinde ele alınacak toplulukların sınırları, kırsal kalkınma çabaları içindeki ülkenin gelişmişlik düzeyine göre değişiklik gösterir. Örneğin gelişmiş ülkelerde köy toplumuna ek olarak kent ve benzeri yerleşim yerlerinin yakınındaki topluluklarında ele alınmasına karşılık gelişmekte olan ülkelerde kırsal kalkınma ile ilgili etkinlikler köy toplumu ile sınırlı kalmaktadır.

Toplulukları ve bireyleri duydukları ihtiyaçları gidermek üzere bir araya toplamak, iş başarmanın önemli bir yoludur. Toplum kalkınmasında duyulan ihtiyaçlardan hareket edilmesinin nedeni, çalışmaların gönüllülük ilkesine dayanmasından ileri gelmektedir.

İnsanların bir araya getirilmesini sağlamak için, yerel coğrafi ölçekte nispeten önemli olan unsurlar;

- Makul ölçüde birbirine yakın yerlerde yaşamak,
- Belli bir yere ait olduğunu hissetmek,
- Ortak kimliklerini paylaşmak,
- Birbiri ile etkileşimde olmak.

Kırsal alanlarda ortaya çıkan zorluklar karşısında yerel toplulukların birleşmesi yönünde bazı endişeler bulunmaktadır. Bunda etkili olan nedenler:

- Arabaya sahip olan biri için uzak mesafelerden gidip gelinmesi ve kişinin ikamet ettiği yerin uzağındaki sosyal ve kültürel aktivitelerden yararlanması çok kolay olmamaktadır.
- Toplanma yerleri olarak mağazalar, okullar, barlar gibi bir çok köy hizmetlerinin olmadığı yerlerde fikirler dedikodu ile değişime uğrayabilir.
- Demografik değişim, genç nüfusun azalması, yeterince varlıklı insanların orantısız göçü ve başlangıçta topluluk fikri cezbetse bile geniş kesimlerde hayatlarının önemli bir özelliği olarak topluluk ihtiyacının olmaması.
- Bireysel yaşam tarzlarının yaygınlaşması. Daha çok aile içi zaman geçirilmesi örneğin; televizyon izleme, evde oturma, internette gezinme, bahçeyle uğraşma gibi.

Toplum kalkınması, yerel topluluklara yönelik türlü hizmetleri kapsayan bir çalışma alanına sahiptir. Toplum kalkınması faaliyetlerini yürütmenin vazgeçilmez unsurlarından biri örgütlenmedir. Toplum kalkınmasını, örgütlenmesini harekete geçiren etmenler vardır. Bu etmenlerden biri, kırsal alana hizmet götüren kuruluşların çalışmalarındaki eşgüdümü sağlamak, diğeri de yerel halkın kendi sorunlarını tanımlama ve çözümlenme yollarını bulma alışkanlığı geliştirmek.

Toplum kalkınması bir eğitim sürecidir. Ayrıca toplum kalkınması halkın hareketi olarak bilinmektedir. Kalkınmanın gerçekleşebilmesi için, insanların bilgi, düşünce, diğer yapılarının yaşam stillerinin değiştirilmesi ve geliştirilmesiyle mümkündür. Bütün bu değişikliklerle bir eğitim sürecinden geçmek ile mümkündür.

Topluluğun girişkenliği ele almasında devletin dışardan etkilenmesi gerekmektedir. Kendine yardım eden ve güçlerini birleştiren topluluklar, kendi güçlerinin yetmediği durumlarda da, devletin imkanlarıyla desteklenecektir.

Kültürle toplum arasındaki ilişkilerin düzgün olarak çalışması kolektif grup ve topluluk kimliklerinin oluşması anlamına gelmektedir. Bu anlamda, yerel yönetim ve girişimcilik kültürünün oluşturulması (örneğin; okullarda, köy odalarında), çeşitli kooperatif girişimlerini başlatmak ve yönetmek için yerel topluluklara yardım edilmesi (örneğin; toplu mağazalar, toplu ulaşım, okul öncesi ve sonrası yardım gibi) önemlidir.

Kısaca; kırsal alanda yaşayanların ve çalışanların çıkarları ön plana alınmalıdır. Yerel düzeyde insanların karşılıklı çözüm arayışlarına giriştiği, sosyal değerlerin paylaşıldığı ve ilişkilerin

güçlendirildiği bir toplum yapısının oluşturulması kırsal kalkınmada kolaylaştırıcı ve canlandırıcı bir rol oynayabilir.

6. Sosyal İçerme (Social inclusion)

Sosyal dışlanma, eğitim, sağlık ve kültürel olanaklardan yararlanamamak, üretim etkinlikleri içinde yer alamamak ve karar alma süreçlerine katılamamaktır. İşsizlik, yoksulluk, eğitimsizlik, özürllülük gibi nedenlerden kaynaklanır. Sosyal içerme ise, yoksulluk riskiyle ve toplumsal dışlanmayla karşı karşıya olanların, ekonomik, toplumsal ve kültürel yaşama bütünüyle katılmaları ve içinde yaşadıkları toplumda normal kabul edilen yaşam ve refah standartlarından yararlanmaları için gereken fırsat ve kaynakları kazanmalarını sağlayan süreçtir. Yoksunluk biçimlerini azaltmakla, insanların fırsatları fark ederek kendi yaşamlarını iyileştirebilmeleridir. Gönüllülük yoluyla sosyal içermenin artması topluma ekonomik kazanç getirir; güçlü ve uyumlu uluslar yaratmaya yardım eder. İnsanların gönüllülük aracılığıyla dışlanmadan kurtulmasının birçok yolu vardır. Bireyler açısından gönüllü eylem, kişinin öz-değer duygusunun gelişmesine yol açabilir. Mesleki becerilerin ve diğer yeterliklerin gelişimine katkıda bulunabilir ve ağ oluşturmaya katkıda bulunur. Bütün bunlar refahı artırır, topluluk düzeyinde gönüllülük, güven inşası ve çatışmanın azaltılması yoluyla daha büyük bir uyuma yol açabilir. Gençler, işsizlik, yoksulluk, suç ve uyuşturucu kullanımı gibi unsurlara bağlı toplumsal dışlamaya en yatkın gruplar arasındadır. Ancak gençler aynı zamanda kalkınma açısından önemli bir potansiyeli temsil etmektedir. Bu potansiyel dayanmak, gençlerin katılımı için gönüllülük de dahil her türden imkanı devreye sokmak gerekmektedir.

Sosyal dışlanmaya maruz kalabilecek risk grupları şunlardır: yalnız yaşayan yaşlılar ve yaşlı çiftler, engelliler ve 55 yaş ve üzeri uzun süreli çok hastalar, işsizler, yalnız aileler, 25 yaş altındaki gençler ve genellikle kadınlar. Sosyal dışlanma sürecindeki mekanizmalar daha çok işgücü ve konut piyasaları ile hizmet sunumunda devletin yol açtığı bazı kusurlardır. İstihdamı artırmak, satın alınabilir konutların yaygınlaştırılması, bölgesel kalkınma planları ve danışmanlık hizmetleri ile verilecek bilgi ve tavsiyeler sosyal dışlanmayı ortadan kaldıracı çözümler olarak sunulabilir.

Kırsal kalkınmada, yoksulluk ve sosyal dışlanmaya maruz veya bu risk altında olan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilerek toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin sağlanması esastır. Ekonomik ve sosyal hayatta yer almalarına engel olan faktörlerin ortadan kaldırılarak yaşam seviyesinin toplumda kabul edilebilir bir düzeye getirilerek, toplumla bütünleşmenin sağlanması gerekmektedir.

7. Erişilebilirlik

Kırsal alanlarda yaşayan birçok kişi tarafından yaşanan erişilebilirlik sorunları kırsal kalkınma programlarında önemli bir sorun olmuştur. Erişilebilirlik bu bölümde sadece mekansal veya coğrafi boyutta bir şeylere ulaşmak için gereken yetenekle ilgilidir. Coğrafi mekanlar insanların erişilebilirliği

üzerine bir kısıtlama oluşturmaktadır ve sosyal dışlanma ortaya çıkmaktadır. Bunların nedeni gelirin kişiler arası düzensiz dağılımı, eğitim gibi faktörlerdir. Aslında bu bölümde anlatılmak istenen mekan kısıtlamalarının insanların nasıl ve ne ile ilgili olabileceğidir. Erişilebilirlik; dolaşmak için insanların hareketlilik yeteneği ile karıştırılmamalıdır. Kişinin arzuladığı bir şeyi elde etmek için kişinin bulunduğu konum, onun hizmete erişilebilirliğini engellememelidir. Kısa ulaşım olanakları erişilebilirlik için oldukça önemlidir. Bundan dolayı kırsalda yaşayanların yaşam standartlarını arttırmak için ihtiyaç duydukları mal ve hizmetlerin daha iyi bir şekilde konumlandırılması gerekir. Bu ihtiyaçlar kısaca elektrik, su, yakacak gibi temel olanlar; sağlık ve eğitim gibi sosyal yönden ilişkili olanlar; tarım, sanayi gibi ekonomik yönden önemli ihtiyaçlardır. Bunların doğru konumlandırılması ve hizmet talep edenlerin hareketliliğini artırarak daha kolay, daha rahat ve daha ekonomik erişebilmelerini sağlamak gerekir. Özetle, kırsalda yaşayan insanların yaşaması için gerekli tüm ihtiyaçların kolayca giderilebilecek şekilde düzenlenmesi gereklidir. Erişilebilirlik, sürdürülebilir kalkınmanın anahtarıdır, çünkü kırsalda yaşam kalitesini artırır ve kırsal alanları daha yaşanabilir hale getirir.

8. Ortaklık

Kırsal kalkınma, eşitlik ve adalet ilkeleri çerçevesinde refah ve gelirin dengeli paylaşılmasını öngören, kırsal alanların modernizasyonunu sağlayan, ekonomik, toplumsal ve kültürel boyutları olan bir süreçtir. Bu bağlamda ortaklık ilkesi ekonomik, sosyal ve çevresel her alanda kırsal alanda yaşayanların refahı ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmak için tasarlanmıştır.

LEADER (Liason Entre Actions pour le Developpement de L'Economie Rurale), Türkçeye 'Kırsal ekonominin kalkındırılması için faaliyetler arasındaki bağlantılar' olarak çevrilen sözcüklerin kısaltılmasından ortaya çıkmıştır. LEADER yaklaşımının ana hedefi, kırsal kalkınmanın geliştirilmesinde, kamu ve özel sektörü bir araya getirerek ortaklık kurmalarını sağlamak ve bu yolla istihdam, gelişim ve kırsal alandaki büyümeye katkıda bulunmaktır. LEADER programında üye devletler bir programa bağlı kalarak tüm bölgelerle yakın işbirliği ile çalışılır, yasal yükümlülükleri karşılamak açısından program kamu yetkilileri ve AB tarafından ortaklaşa finanse edilir. Program söz konusu kırsal alandaki ilgili tarafları bir araya getiren bir ortaklık sürecidir. Ortaklık ilkesi, kırsal ve kentsel yenilenme adı altında son 15 yıldır gündemdedir. Bu husus, Komisyonun Yapısal Fon yönetiminde ve kırsal kalkınma politikaları ve uygulamalarında geçerli olmuştur. Bu tarz düzenlemelerin amacı, kırsal kalkınma ile ilgili temel aktörlerin enerji, beceri ve kaynaklarından faydalanmak ve AB için daha etkin çözümler geliştirmek ve uygulamak olmuştur.

Günümüzde ise ortaklık ilkesi temelinde programın geliştirilmesi, program yönetimi, izleme ve değerlendirilmesine ilişkin çeşitli görevlerle ilgili karmaşık stratejik ve operasyonel ilişkiler oluşturmaktadır. Katılımcılık ve oluşturulacak politikaların yerel de belirlenmesi de son derece

önemlidir. Bu şartlar sağlandığında sonuç odaklı politikaların üretilmesi ve kırsal kalkınmanın geliştirilmesinde yereldeki kaynakların etkin kullanılması sayesinde hızlı ve etkili sonuçların alınması sağlanacaktır.

9. Toplumsal Katılım: Toplumu Kucaklama

Kırsal kalkınma, hemen uygulamaya aktarılacak bir uğraşı alanı değildir. Katılımla gerçekleşirse daha kalıcı olacaktır. Katılımcılık, kişisel ve kurumsal tutum ve davranışlarda köklü değişiklik yapılmasını zorunlu kılan, mevcut durumun analizi ve kalkınma faaliyetlerinin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesinde yerel nüfusun yol gösterici olduğu aktif bir süreçtir. O yüzden, sürdürülebilir kırsal kalkınma ve katılımcı kırsal kalkınma kavramları birlikte kullanılmaktadır.

Katılımcı kırsal kalkınma, hedef kitleye (yerel halka) ihtiyaçlarının ne olduğunu, nerede ve ne zaman kalkınma programlarını uygulayacaklarını belirleme fırsatı veren kalkınma yaklaşımıdır. Tabandan gelecek olan hareketlerle yürüyecek olan kırsal kalkınma çabaları, ancak halkın katılımının sağlanması ile başarıya ulaşabilir. Temel amacı insanların yaşam düzeylerini artırmaya yönelik olan kalkınma çalışmalarının temel unsurları, ancak insan kaynaklarının geliştirilmesi ile olasıdır

İnsan sermayesinin veriminin artırılması, onların sosyal ve ekonomik refah düzeylerini arttırmakla mümkün olacaktır. Bu konuda öncelik, insanların kalkınma uğraşlarında toplumun bilinçli bir bireyi olarak istenilen düzeye getirilmesindedir. Toplum düzeyinde planlama ve katılım ancak toplum dinamiklerinin harekete geçirilmesi ve tüm toplumu kavrayıcı bir yaklaşımın sağlanması ile olabilmektedir. Toplum dinamiklerinin harekete geçirilmesi ve kırsal kalkınma faaliyetlerinin amacına ulaşabilmesi için uygun stratejilerin belirlenmesi ve buna göre hareket edilmesi gerekmektedir.

Kırsal kalkınma konusunda dünyadaki gelişmeler Türkiye'yi de etkilemektedir. İşsizlik ve yoksulluk, toplumsal katılım, cinsiyet dengeli kalkınma, göç, bölgelerarası eşitsizlikler Türkiye'nin kırsal kalkınma konusunda daha duyarlı çalışmasını gerektirmektedir. Bundan dolayı katılımı ve toplum dinamiklerini ön plana alan, cinsiyet dengeli, küçük ve orta ölçekli, tarım dışı ekonomik faaliyetleri de harekete geçirebilecek ve insan kaynaklarını geliştirmeyi amaçlayan kırsal kalkınma uygulamalarına daha fazla önem vermeliyiz.

Türkiye ayrıca, BM Kalkınma Programı (UNDP) Destek Politikalarının Genel Çerçevesi kapsamında hazırladığı "Ülke Stratejisi Notu"nda, "toplumsal kalkınma ve eşitsizliklerin azaltılması" yönündeki alanları belirlerken, "halk katılımını" kalkınmanın önemli bir motivasyonu olduğunu vurgulamıştır. Amerika Birleşik Devletlerinde bir kırsal kalkınma projesinde, üst kurul oluşturulduktan sonra mevcut durumdan daha iyi bir duruma gelmeyi amaçlayan temel stratejiyi gerçekleştirmek için, hedefler belirlenmekte ve bu hedeflerin başarısı için bölge halkının katılımı üst düzeyde tutulmaya çalışılmaktadır. Projenin her aşamasında değerlendirme toplantıları yapılmakta, yöre halkının da bu

değerlendirme toplantılarına katılımı sağlanmalı ve tüm süreçler, kırsal toplumun demokratik katılımıcılığı ile yaşama geçirilmesi gerekmektedir.

Kaynaklar:

Moseley, M.J. Rural Development: Principles and Practice; SAGE: London, UK, 2003.